

De tsarina en de filosoof

Martina Sahler bij Boekerij:

De stad van de tsaar
De tsarina en de filosoof

Martina Sahler

De tsarina en de filosoof

Sint-Petersburg, 1762. Is de wereld klaar voor een
Duitse vrouw op de Russische troon?

ISBN978-90-225-9028-7

ISBN 978-94-023-1776-3 (e-book)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Die Zarin und der Philosoph*

Vertaling: Sander Hoving

Omslagontwerp: Sabine Kwauka, bewerkt door DPS Design & Prepress Studio

Omslagbeeld: © Sabine Kwauka

Auteursfoto: © Franz Hamm

Zetwerk: ZetSpiegel, Best

© by Ullstein Buchverlage GmbH, Berlin. Published in 2019 by List Verlag

© 2022 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

‘Op een dag zal alles goed zijn, dat is onze hoop.
Vandaag is alles in orde, dat is onze illusie.’

Voltaire, pseudoniem van François-Marie Arouet,
Frans filosoof van de Verlichting

Personen in het jaar 1762

(Historische persoonlijkheden zijn van een * voorzien,
hoofdpersonen zijn vetgedrukt)

In Potsdam

Frederik II*, 50, koning van Pruisen, windt zich op over ‘de vrouwen’ in de wereldpolitiek.

Stephan Mervier, 25, filosoof, heeft in Wenen en Parijs gestudeerd.

Johanna Mervier, geboren Caselius, 25, schilderes en Stephans vrouw. Zij strijdt voor erkenning in de internationale kunstenaarsgemeenschap.

In Sint-Petersburg

Catharina II*, 33, keizerin van Rusland.

Peter III*, Catharina’s overleden echtgenoot.

Graaf Grigori Orlov*, 28, Catharina’s favoriet, die een belangrijk aandeel heeft in de val van Peter III.

Graaf Aleksej Orlov*, 25, broer van Grigori en gardesoldaat van de keizerin.

Grigori Potjomkin*, 23, eveneens een gardesoldaat, die de aandacht van de tsarina trekt.

Boris Albrecht, 21, dichter, die zijn passie voor het schrijven alleen in het verborgene kan botvieren.

Gustav Albrecht, 70, grootvader van Boris en gerespecteerd hoofd van een familie die zich aan de zeevaart heeft gewijd. Een van de laatste overlevende ooggetuigen die de stichting van Sint-Petersburg nog heeft meegemaakt.

Karl en Ludmilla Albrecht, ouders van Boris.

Jelena, 19, zus van Boris.

Gernot Albrecht, 20, neef van Boris.

Emilio, 58, kluizenaar in het bos aan de Vyborgse kant van Sint-Petersburg, grootgebracht door de dwerg Kostja. Zijn trouwe kameraad is de beer Petjenka.

Sonja, ongeveer 5, Emilio's vondeling, die afscheid van hem moet nemen. Isabell, 48, de kamenierster van de keizerin, die de roddel en achterklap aan het hof op gang houdt.

Sergej, 49, haar ambitieuze man, die als secretaris voor de tsarina werkt.

Inna, 20, hun losbandige dochter.

Dmitri Voronin, 21, rechtenstudent met grote ambities en Boris' jeugd-vriend.

Lorenz Hermann, 31, een Duitse journalist van de *Sankt Petersburgische Zeitung*.

Pierre Lefèvre, 32, arts in de oudste praktijk van de stad, die in Parijs heeft gestudeerd en sinds drie jaar in Sint-Petersburg woont.

Marco Conti, 42, leraar Latijn aan de Petruschool.

Dietrich Damm, 61, hoogleraar astronomie aan de Academie van Wetenschappen.

Marija, dakloze bedelares, die haar verstand heeft verloren.

Lev, een van de vissers van de huttenkolonie aan de Neva.

Matilda Jetten, Duitse kleermaakster.

Jasper Kaminer, bioloog aan de Academie van Wetenschappen.

Hera Kaminer, 20, zijn dochter.

Friederike Bündner, weduwe van een diplomaat en kamerverhuurster.

Hedwiga, kappersvrouw en kamerverhuurster.

Pavel Javlenski, directeur van het Smolny-instituut.

Doenja, dienstmeisje.

Sasja, paardenverzorger.

In het zuiden van Rusland

Jemeljan Ivanovitsj Poegatsjov*, rebellenleider.

Andrej, 19, lijfeigene met gewaagde vluchtplannen.

Ivan, 21, zijn weifelende broer.

Darja, 19, lijfeigene en bedreven zwaardvechter.

In Frankrijk

Voltaire*, 68, pseudoniem van François-Marie Arouet, Frans filosoof en pionier van de Verlichting, die een levendige briefwisseling met de keizerin onderhoudt.

Denis Diderot*, 49, Frans filosoof, vertegenwoordiger van de Verlichting en uitgever van de grote encyclopedie.

Chronologisch overzicht

- 1725 Tsaar Peter de Grote sterft in Sint-Petersburg.
- 1725-1727 Regeringsperiode van Catharina I, de echtgenote van Peter I.
- 1727-1730 Regeringsperiode van Peter II, de neef van Peter I.
- 1729 Prinses Sophie von Anhalt-Zerbst, later Catharina II, wordt in Stettin geboren.
- 1730-1740 Regeringsperiode van Anna I.
- 1741-1762 Regeringsperiode van Elisabeth I.
- 1744 Prinses Sophie arriveert in Sint-Petersburg en verlooft zich met grootvorst Peter Fjodorovitsj. Ze gaat over van het evangelisch-lutherse naar het orthodoxe geloof en neemt de naam Jekaterina Aleksejevna aan.
- 1745 Catharina trouwt met grootvorst Peter.
- Ca. 1753 Catharina heeft een verhouding met Peters kamerheer Sergej Vasiljevitsj Saltykov.
- 1754 Catharina's zoon Paul wordt geboren en als legitiem kind erkend, hoewel het vaderschap omstreden is.
- Vanaf ca. 1755 Catharina heeft een verhouding met Stanislav August Poniatovski, de latere koning van Polen.
- 1757 Catharina's dochter Anna wordt geboren. Ze overlijdt op tweejarige leeftijd.
- Vanaf ca. 1759 Catharina heeft een verhouding met Grigori Orlov.
- Januari 1762 Catharina's echtgenoot komt als tsaar Peter III aan de macht.

- Juli 1762 Staatsgreep tegen tsaar Peter III. Catharina roept zichzelf met de steun van de garde uit tot keizerin. De tsaar komt onder onopgehelderde omstandigheden om het leven.
Eerste ontmoeting tussen Catharina en Grigori Potjomkin, die zij tot haar kamerjonker benoemt.
- Oktober 1762 In Moskou wordt Catharina tot tsarina van Rusland gekroond.
- Juli 1763 Catharina nodigt in een manifest duizenden boeren uit om zich bij de Wolga te vestigen.
- 1764-1765 Potjomkin verliest een oog bij een vechtpartij, verlaat het tsaristische hof en trekt zich anderhalf jaar lang in een klooster terug.
- 1767 Catharina II richt de Wetgevende Commissie op, die de tsarina de titel 'Catharina de Grote' verleent.
- 1768 Bij het uitbreken van de Russisch-Turkse Oorlog wordt de Wetgevende Commissie weer opgeheven.
- 1768-1774 Eerste Russisch-Turkse Oorlog.
- 1771 Pestoproer in Moskou, dat door graaf Orlov wordt neergeslagen.
- 1772 Eerste Poolse Deling door Rusland, Pruisen en Oostenrijk.
- Ca. 1773 Catharina trouwt in het geheim met Grigori Potjomkin.
- 1773 Denis Diderot verblijft een paar maanden aan het tsaristische hof.
- 1773-1775 Poegatsjov-opstand.
- 1775 Catharina's bestuurshervorming schept een nieuwe structuur binnen het Russische keizerrijk en leidt tot de vorming van veertig gouvernementen in Rusland.

Proloog

*November 1761, in een berkenbos ten zuidoosten van
Sint-Petersburg*

Het kind had meer licht nodig. En warmte, om te groeien. In het hol zou het verkommeren als een vergeet-mij-nietje in een kelder. Met een te bleke huid, dof haar en rode ogen.

Vandaag was de dag dat hij de kleine zou wegbrengen. ‘Wat doe je, Emilio?’ Sonja wreef met de knokkels van haar vingers over haar oogleden en ging rechtop zitten. Piekhaar omgaf haar gezicht. Ze knipperde met haar ogen en trok haar neus op. Emilio had het luik opzijgeschoven. Poedersneeuw kwam met een golf koude herfstlucht het hol in, verdreef de geur van gepekeld wijting en de zalmforellen die de oude man aan de oever van de Neva uit het ondiepe water had gevestigd en had opgehangen om te drogen. De sneeuw zou smelten als hij het vuur weer zou aansteken.

Hun onderkomen was een kuil in het bos, zo diep als een man, zo breed als twee. Het aardhol was afgedekt met takken en struikgewas, vanbinnen bekleed met wolfshuiden. Rond de vuurplaats stonden een grof vervaardigde tafel van berkenstammen, een bank en de slaapplek van Emilio, het kind en de beer. De kluizenaar hield de grot brandschoon. Er was een vaatje vers water onder de bank, houten servies in de kist, de kleine harp in de koffer, een spade en een bijl aan de wand. De kuil lag ten oosten van Sint-Petersburg, vlak bij de Neva, die een paar werst verderop uitmondde in het Ladogameer. Het land was heuvelachtig, met veel drasland en stilstaande moerassen. De afgelopen jaren hadden een paar bossen moeten wijken voor de akkerbouw. Bij zijn strooptochten vond Emilio overal verbrande vlaktes en velden met armetierig

koren. Het klimaat met de vochtige herfst, de strenge winters en de korte zomers maakten het de Russen en Finnen, die verspreid in dit gebied tussen de stad en het Ladogameer woonden, moeilijk om akkerbouw en veeteelt te bedrijven. Wat jammer was, omdat alle landbouwproducten in Sint-Petersburg te gelde konden worden gemaakt.

Van zijn pleegvader had Emilio geleerd hoe je een dergelijk hol moest maken, hoewel Kostja zelf de voorkeur had gegeven aan het bovengrondse leven. ‘Hij zou zich niet als een woelmuis ingraven,’ had de dwerg grimmig gezegd toen hij hem er lang geleden naar had gevraagd.

Emilio was ervan overtuigd dat holen veruit superieur waren aan hutten. In de semljanka drong de kou in de wintermaanden niet door de kieren, en verborgen onder het struikgewas waren ze veilig voor rovers. Niet dat Emilio bang was voor plunderende bendes. Die richtten hun aandacht liever op de landhuizen die in dit gebied waren gebouwd toen de stad steeds verder groeide. Adellijke lieden, die van Moskou naar Sint-Petersburg waren verhuisd, lieten hier zomerhuizen neerzetten waar ze ver van het stadsgewoel van de warme weken konden genieten. Maar Emilio’s hut lag een halve dagreis van het dichtstbijzijnde bewoonde landgoed en alle Finse en Russische dorpen vandaan.

De beer Petjenka bromde terwijl het meisje overeind kwam, alsof hij haar wilde overhalen om nog even tegen hem aan te kruipen. Sonja streelde de warme vacht op de plek waar ze haar hoofd op had gelegd en hield een laatste keer haar wang ertegenaan. In zijn enorme lijf bromde het nog een keer, als een echo. Petjenka zuchtte als een mens, waarna zijn gelijkmatige ademhaling verried dat hij weer in slaap was gevallen.

Voor de eerste sneeuw had de beer ervoor gezorgd dat hij door middel van muizen en marmotten, bosbessen en appels, wortels en insecten flink wat wintervet had opgeslagen, om tijdens de koude maanden in Emilio’s semljanka te overwinteren. Maar hij sliep nooit zo diep dat hij niet bij plotseling gevaar in een fractie van een seconde tot de aanval kon overgaan. Hoewel Emilio zich afvroeg of Petjenka dergelijke overlevingsinstincten nog wel bezat. Twee jaar eerder had hij hem als een doelloos rondwalend jong gevonden, klaaglijk roepend naar zijn moeder die in een valstrik aan haar eind was gekomen. Emilio had niet lang gearzeld en het dier geadopteerd.

Net zoals hij niet had gearzeld toen hij Sonja vond.

Met de sneeuw en de koude lucht drong het licht het hol in. Emilio kneep zijn ogen tot spleetjes terwijl hij het houten luik kreunend opzieschoof en de sneeuw die op hem neerwarrelde van zijn witte beenbedekking en de over zijn linnen hemd samengebonden jas veegde. Hij voelde steken in zijn vingers en knieën, die de laatste maanden erger waren geworden. En zijn linkerenkel, die zwart en gezwollen was van het bloed dat niet naar het been terugvloeyde. Op de tocht van vandaag zou hij er lappen strak omheen moeten wikkelen, zoals de Duitse arts in de stad hem had uitgelegd. Met zijn achtenvijftig jaar droeg hij zijn ouderdomskwalen zonder klagen. Misschien restten hem nog drie of vier jaar.

‘Je maakt het koud,’ jammerde Sonja. Ze trok haar knieën op naar haar borst en sloeg haar armen eromheen. Met haar witte broek en haar in linnen gewikkelde voeten zag ze eruit als een miniatuurversie van hemzelf. Ze klapperde met haar tanden.

‘Neem je jas en pak jezelf goed in,’ bromde hij.

‘Steek liever het vuur aan.’

Emilio draaide zich met een ruk om. ‘Doe wat ik zeg. We hebben vandaag een lange tocht voor de boeg.’ Ze trok alles in twijfel. Ze deed nooit iets alleen omdat hij het haar opdroeg. Bovendien had ze dan een gezichtsuitdrukking die het hem onmogelijk maakte om kwaad te worden.

Een opmerkelijk kind met het lichaam van een kleuter en het verstand van een tienjarige. Al vanaf de eerste dag, toen hij haar in haar eentje, niet ver van zijn hol, midden in het bos had ontdekt, had hij haar vreemd gevonden. Met haar kogelronde bruine kinderogen, haar ongekamde haar met de kleur van dof zilver en het te grote hoofd op de smalle schouderdjes. Hoe ze daar had gezeten en met haar linkerhand de frambozen in haar mondje stopte die degene die haar had achtergelaten naast haar moest hebben gelegd. Gekleed in haar lijfje van versteld linnen had ze hem zonder angst aangestaard. Emilio had een paar uur naar haar vader of moeder gezocht, maar uiteindelijk stond hij weer voor het kleintje, en ze vertrok haar gezicht terwijl haar tranen opwelden.

Het was een dag in de late herfst geweest. De lucht rook naar sneeuw,

het licht verdween achter de daken van de stad. Emilio wist niet wat hij met het kind aan moest, maar hij wist wel dat ze de nacht daarbuiten niet zou overleven. Als ze niet in de eerste sneeuw van het jaar zou doodvriezen, zou ze door wolven worden verscheurd. Hij had geen keus. Hij klemde haar onder zijn arm en bracht haar zo naar zijn hol, vast van plan om de volgende dag naar een onderkomen voor haar te zoeken.

De dag werd een week, een maand, een jaar en inmiddels was het de derde winter die Sonja bij hem doorbracht. Hij was van haar gaan houden als van zijn eigen kind. In de tijd vóór Sonja had hij soms dagenlang geen woord gezegd, maar het meisje dwong hem om te praten en met de taal ontwikkelde zich zijn denkvermogen en zijn oplettendheid. Het was alsof ze de warmte weer in zijn leven had teruggebracht sinds zijn pleegvader Kostja was gestorven.

Emilio was ervan overtuigd dat er iets bijzonders met het meisje aan de hand was. Als hij tijdens de witte nachten in Sint-Petersburg op de Strelka optrad met Petjenka en de feestvierders klapten als de beer ronddraaide en van de ene poot op de andere wipte, drongen er soms kinderen naar voren, kleine wezens die net zo groot waren als Sonja, maar in tegenstelling tot haar alleen afzonderlijke woorden konden uitbrengen.

Sonja was anders, en dat niet alleen omdat ze voor de dagelijkse dingen van het leven – bij het kammen, theedrinken, hameren – het liefst haar linkerhand gebruikte. Emilio voelde meer dan dat hij wist, dat hij haar niet genoeg te bieden had. Zeker, hij had haar leren lezen en schrijven en musiceren. Maar ze had alles al opgezogen wat hij aan geestelijke bagage te bieden had. Het werd tijd om haar los te laten en haar ergens onder te brengen waar haar meer geboden werd dan een met huiden bekleed hol, een harp en een makke beer.

‘Ik heb honger,’ zei Sonja, terwijl Emilio zich het gat uit werkte en zijn handen in de poedersneeuw drukte.

‘Eerst de dieren,’ zei hij tegen haar. ‘Zo heb ik het je geleerd, hè? Geef me de pan maar aan.’

Emilio ging rechtop staan en stapte naar het twee passen verderop gelegen hol met de twee ruwharige schapen en de geit, die al ongeduldig

mekkerde. Hij zou graag meer vee hebben gehouden, maar dat hij dit drietral door de lange winter had geloodst, was gezien het gebrek aan voer al een topprestatie. De geitenmelk en de zachte kaas die ontstond als de zure melk in de warmte stonde, waren de waardevolste voedingsmiddelen die hem ter beschikking stonden. Hoewel in de lente en in de zomer het bos met alle noten, vruchten en bessen een onuitputtelijke voorraadkast voor hem was.

Al zijn kennis over welke planten je kon eten, welke goed waren tegen buikpijn en botbreuken en van welke planten je beter af kon blijven, had hij op Sonja overgebracht. Ze wist dat je de rijpe veen- en moerbessen in de herfst moest verzamelen en ze in de sneeuw moest begraven, waar ze een winter lang goed bleven en een mild aroma kregen. Ze wist hoe je van vogelkers moes en taartjes kon maken en met welke gedroogde wortels je meel kon versnijden. Ze wist hoe nuttig de witte zilverbessen waren, die hier overal groeiden: van de schors kon je bakjes maken, de takken met bladeren vonden in de stad gretig aftrek als takkenbosjes voor in de sauna en van de bladeren kon je een heerlijke gele bouillon trekken. Het berkensap deed wonderen bij verkoudheid en bij koorts hielp niets beter dan onder de bladeren te zweten. Andere belangrijke bronnen van voeding en inkomsten waren voor Emilio en het meisje de overal uit de grond schietende paddenstoelen. De smakelijkste en waardevolste waren cantharellen en champignons, die je kon roosteren en in azijn kon inleggen, en die op de markt behoorlijk wat geld opbrachten. Hij was ervan overtuigd dat het meisje inmiddels in staat was om alleen in de natuur te overleven. Maar dat zou niet nodig zijn. Hij had iets beters met haar voor.

Emilio begon de geit te melken. Uit het berenhol verderop klonken de zachte klanken van de harp, een van zijn kostbaarste bezittingen. Harpspelen was Sonja's favoriete bezigheid. Als hij al het goeds dat hemzelf ten deel was gevallen aan iemand als Sonja had doorgegeven, was zijn bestaan niet vergeefs geweest.

Niet veel later had Emilio in het berenhol de melk opgewarmd. Sonja dronk er met kleine slokjes van en nam af en toe iets van het gedroogde patrijzenvlees, dat Emilio uit elkaar trok en haar op de palm van zijn hand aanbood. Ze kauwde met open mond.

‘Eet je buikje maar rond. De weg naar de stad is lang. Ik zal je niet de hele tijd kunnen dragen.’

‘Mag ik er vandaag eindelijk eens bij zijn als je paddenstoelen en takken op de Strelka verkoopt? Is er een feest?’

‘Waarom zou er feest zijn?’ Emilio wuifde haar woorden weg. ‘Wie viert er in november nou buiten feest? Pas als de rivier dichtvriest zullen er weer jaarmarkten zijn. Tot het zover is zorgt iedereen dat hij brandhout voor de winter inslaat en de voorraden aanvult.’

Even later klommen ze het hol uit en dekten het weer zorgvuldig toe.

Emilio trok twee gevoerde mutsen uit zijn jaszak en trok die van hem over zijn oren. Even bekeek hij Sonja, likte aan zijn vingers en streek haar weerbarstige haren glad, die krulden als varkensstaartjes, voor hij haar de muts opzette. Ten slotte pakte hij haar hand en begon te lopen.

De stad lag een halve dagmars verderop. Emilio had erop gerekend dat hij langer nodig zou hebben, vanwege Sonja’s gemor, maar het meisje bleef naast hem lopen, trippelend op het ritme van haar hartslag, terwijl hijzelf grote stappen nam.

‘Laat je me vandaag alles zien? Mag ik het paleis zien? De vesting met de kanonnen? Gaan we naar de markt en doen we boodschappen?’

‘Je zult gauw meer dan genoeg zien. Je blijft daar.’

Emilio stokte omdat het meisje zich liet vallen en als een zak aan hem hing. Haar gezicht werd nog bleker. ‘Ik wil daar niet blijven. Ik ken daar niemand. Ik wil bij jou en Petjenka zijn.’

Emilio sleepte haar mee tot ze weer begon te lopen. Hij trok met zijn linkerbeen toen het weer pijn begon te doen.

Opeens bleef Emilio staan omdat hij uit zijn ooghoeken een beweging had gezien. Iets donkers, schimmigs.

Zijn hand ging naar het mes aan zijn riem.

‘Wat is er, Emilio?’ Sonja keek naar hem op.

‘Daar was iets. Ik dacht dat ik een rok zag.’ Sonja sloeg haar hand voor haar mond. ‘Baba Jaga?’ fluisterde ze.

‘Ach, onzin,’ bromde hij en hij ergerde zich dat hij het kind ongerust had gemaakt. De laatste jaren was het een paar keer voorgekomen dat hij het gevoel had gehad dat hij werd achtervolgd en geobserveerd. Maar als hij zich omdraaide kon hij nooit iets ontdekken. Hij weet het

aan zijn zintuigen die hem op zijn oude dag parten speelden. Misschien was hij te bezorgd om het kind. Daarom was de beslissing die hij vandaag had genomen des te beter. Het werd tijd om zijn angst van zich te af te schudden, en tijd dat ze haar vleugels zou uitslaan.

Ze kwamen langs de ruïne van de hut waar hij jarenlang met zijn pleegvader Kostja had gewoond. Aan de door de struiken overwoekerde vermolmde planken hingen vleermuizen. Op hun zwerftochten had hij Sonja het onderkomen laten zien en haar verteld dat hij zelf als kind door een bijzondere man was opgenomen, nadat zijn moeder was overleden.

Hij had zich geen betere vader dan de dwerg Kostja kunnen wensen, die hem op een gegeven moment over zijn echte vader had verteld: een Italiaanse architect die tot de pioniers had behoord die de stad hadden gesticht en ooit getrouwd was met een Russische vrouw van adel.

De huizen, kerktorens en paleizen wierpen al lange schaduwen in de Vyborgse wijk, die Emilio nog als de Finse kant had gekend, toen hij met het kind Sint-Petersburg bereikte. De wachtposten herkenden hem en lieten hen passeren.

Die dag waren de met sneeuw beladen wolken weggetrokken en de zon straalde wellicht voor het laatst dit jaar met deze kracht. De weinige bontgekleurde bladeren in de bomen van de lanen en de zomertuin lichtten op als de spitsen van de Admiraliteit en de toren van de Petrus-en-Pauluskerk. Op de Neva voeren boten en sloepen tussen de logge handelsschepen heen en weer; ze brachten de mensen van het ene eiland naar het andere, vervoerden hout en handelswaar, stenen en graan.

Tsaar Peters visioen van een wereldhaven was bewaarheid geworden. Hier kwamen handelaren uit heel Europa. In de geplaveide straten heerste grote bedrijvigheid, koetsen ratelden langs, soldaten te paard, boeren met handkarren; alle voetgangers leken haast te hebben.

Emilio's hoofd liep al na een paar minuten om, maar Sonja kon er geen genoeg van krijgen en bleef staan om alle indrukken in zich op te nemen. Emilio was bezorgd geweest dat ze ervan zou schrikken, maar het tegendeel was het geval: Sonja leek op te bloeien, terwijl ze hem naar een kunstig met smeedijzeren leuning versierde brug troonde om op het hoogste punt de stad links en rechts van de Neva te kunnen over-

zien. Links domineerde het Winterpaleis de oever, daarachter rezen de Admiraliteit en de prachtige villa's van de adel op. Aan de rechterkant symboliseerde de met de Russische vlag getooide Petrus-en-Paulusvesting, die tsaar Peter ruim vijftig jaar eerder had gebouwd, de strijdmacht van de Russen.

Er kwamen beelden bij Emilio boven: van barakkenwijken en half voltooide bouwwerken, van de buiten de oevers tredende rivier die alles overstroomde, van lijfeigenen en krijgsgevangenen, van wie duizenden voor de bouw van deze metropool waren gestorven.

Sommigen hadden vermoed dat met de dood van Peter de Grote ook Sint-Petersburg zou sterven en tot een stad van ruïnes zou vervallen waar de muren van de onvoltooide paleizen eraan zouden herinneren dat iemand zijn idee had willen doordrukken, al moest hij daarvoor over lijken gaan. Maar de twijfelaars hadden zich vergist. Al ruim twintig jaar regeerde tsarina Elizabeth het rijk. Het ging niet goed met de dochter van tsaar Peter de Grote, wist Emilio. Er werd gefluisterd dat Elizabeths dagen geteld waren en dat het niet lang meer zou duren voor Peter III haar zou opvolgen. Het beste wat er over hem kon worden gezegd, was dat hij met de welwillendste en schranderste vrouw was getrouwd die ooit invloed aan het tsaristische hof had gehad.

Tot in het diepst van zijn ziel voelde Emilio zich een dienaar van de jonge Catharina die bijna twintig jaar geleden uit Anhalt-Zerbst naar Rusland was gekomen om met de kleinzoon van Peter de Grote te trouwen.

Hij herinnerde zich zijn ontmoeting met vorstin Catharina op de Strelka, toen Petjenka voor de mensen had gedanst. Ze was in gezelschap van haar kamenierster en had verbaasd staan kijken toen Petjenka zich in zijn volle lengte op zijn achterpoten verhief en met zijn heupen schudde terwijl zijn kop met de klanken van de harp mee bewoog. Een tam monster dat de mensen in zijn ban bracht. Na de voorstelling was de vorstin niet zoals de andere feestgangers naar de volgende attractie geslenterd, maar was ze naar Emilio toe gekomen en had geïnformeerd waar hij sliep en wat er met zijn been was gebeurd dat die dag vocht afscheidde en pijn deed. Emilio had zich niet laten overhalen om naar het nieuwe tehuis voor ouden van dagen, zieken en zwakken te verhui-

zen, maar hij had wel toegelaten dat de Duitse arts, die de vorstin snel uit de menigte liet komen, het been bekeek. Emilio had geweigerd toen ze hem een tot de rand gevulde buidel met rinkelende kopeken wilde geven, maar hij had dankbaar geglimlacht toen ze ten afscheid tegen hem zei: ‘Als ik je ooit kan helpen, laat het me dan weten.’ Uiteindelijk had hij haar hand gekust. Op de terugweg merkte hij dat ze de geldbuidel heimelijk in zijn jaszak had gestopt.

Met vorstin Catharina zou er een andere wind in het Winterpaleis waaien, ook al was ze slechts de echtgenote van de volgende heerser. Of ze haar invloed zou kunnen laten gelden en voor meer gerechtigheid zou zorgen? Scholen voor iedereen zou openen? De lijfeigenschap afschaffen?

‘Waar gaan we naartoe?’ Sonja liep weer naast hem.

‘Ik breng je naar het Zomerpaleis. Als we geluk hebben, wandelt de vorstin daar rond deze tijd nog. Dat doet ze elke middag, wist je dat?’

‘Wil je de vorstin vragen waar ik heen moet?’ De tranen klonken door in Sonja’s stem.

Emilio schudde zijn hoofd. Zijn gezicht kreeg een gesloten uitdrukking. Hij versnelde zijn pas en bracht Sonja over de geplaveide straten naar de zomertuin, waarvan de met krullen versierde poort hoog boven hen oprees. Ervoor stonden twee wachtposten in uniform, die de man en het kind nors opnamen toen ze naderbij kwamen.

‘Ik heb een geschenk voor vorstin Catharina.’ Emilio keek de langste van de twee strak aan.

‘Hoepel op, opa. Maak dat je wegkomt,’ snauwde de soldaat hem toe.

Emilio keek langs hem heen tussen de ijzeren spijlen van de poort door. In de plantsoenen, die het grasveld en de wandelpaden begrensd, waren de laatste asters en rozen uitgebloeid, de marmeren beelden werden al met houten kisten tegen de winter beschermd. De bomen strekten hun kale takken uit naar de novemberhemel. En daar ging ze! Prinses Catharina in een donkerblauwe, met bont afgezette mantel, haar handen begraven in een mof. Naast haar trippelde haar kamenierster, met wie ze praatte terwijl ze onder de beuken wandelde.

‘De prinses ontvangt geen bezoekers, en al helemaal geen volk zoals jullie. Wegwezen met je gebroed!’

Met een behendigheid die je niet van hem zou verwachten, glipte Emilio langs de soldaten en hij greep twee spijlen van de poort. ‘Doorluchtige Hoogheid, alstublieft, luister naar mij!’ riep hij.

Voordat hij kon bukken hadden de soldaten hem al overmeesterd en op de grond geworpen. Emilio belandde hard op de stenen en kruiste zijn armen afwerend boven zijn hoofd toen de langste soldaat zijn geweer ophief om met de kolf op hem in te slaan.

‘Nee, nee, nee!’ Krijgsend sprong Sonja op de rug van de man en krabde van achteren met haar vingernagels in zijn gezicht. Hij schreeuwde, de tweede wilde het kind omlaagtrekken, maar toen klonk uit het park de stem van de vorstin. ‘Ophouden! Wat is daar aan de hand?’ De soldaten sprongen direct in de houding, terwijl Emilio opkrabbelde en Sonja zich weer tegen de poort aan drukte.

‘Opendoen!’ beval de vorstin toen ze met haar kamenierster bij de uitgang was. De soldaten duwden Sonja opzij, maar die werkte zich meteen weer naar voren en staarde Catharina aan, terwijl de oude man rechtop ging staan.

‘Emilio!’ Catharina was in twee stappen bij hem toen ze hem herkende. Ze hurkte en hielp hem om op te staan. ‘Lieve hemel, wat doe jij hier?’ Sonja kwam voor de vorstin staan. De muts reikte tot haar donkere ogen, die een opmerkelijk contrast vormden met het warrige zilverkleurige haar dat bij haar slapen en haar hals tevoorschijn kwam. ‘Ik ben de reden,’ zei ze met een ernstig gezicht.

Catharina nam haar op, beantwoordde haar heldere blik. ‘Jij lijkt me een goede reden te zijn.’ Terwijl er een schaduw over het gezicht van haar kamenierster trok, richtte Catharina zich met opgeheven hoofd tot de wachtposten. ‘Laat ze door.’ Ze pakte Sonja’s hand en ondersteunde met haar arm Emilio’s rug, terwijl ze op een stenen, door de zon beschenen bank onder een treurwilg afkoerste. ‘Vertel me jullie verhaal.’

BOEK I

BELOFTES

